Posudek na habilitační spis Zuzany Foniokové Od autobiografie k autofikci. Narativní strategie vyprávění o vlastním životě (Brno: Host, 2024).

Odborná monografie **Zuzany Foniokové** vstupuje do poněkud přeskládaného pole tuzemského literárněteoretického diskurzu. Čtenář/zájemce o debatu od něj dávno nemůže očekávat, že mu zprostředkuje poznání v celé šíři – odborná diskuse se vyvíjí překotně, obsahově se obor rozeběhl do škály témat a mikrotémat, jež ani není v silách jednotlivce pozorně sledovat; konečně u nás po bádání o literatuře zdaleka není poptávka, jako bývala v uplynulých letech, což nepochybně souvisí i s pozicí a uznáváním společenské hodnoty literatury samotné. Vzhledem k těmto skutečnostem se mi zdá být vhodnou strategie Zuzany Foniokové, která si pro svou knihu, již předkládá jako **habilitační spis na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity**, zvolila v českém prostředí doposud málo reflektované téma autobiografického psaní. Autorka se zaměřila na aktuální a živou problematiku, kterou ale pozoruje a pojednává v diachronní perspektivě, tj. od zakladatelské práce Philippa Lejeuna po reflexi nejsoučasnějšího uměleckého psaní. Ve výsledku nabízí kompaktní práci sledující vývoj a proměny jedné podstatné diskuse.

Od prvních stránek je zjevné, že Foniokové není lhostejný čtenář, resp. jeho schopnost rozumět, že při psaní práce myslela jak na znalce, tak i na zájemce o problematiku z řad např. studentů. Výklad je totiž veden přístupně, není úmorně přetěžován terminologií, jde čtenáři vstříc, aniž by jakkoliv trpěla odborná úroveň. Myslím, že mohu rovnou konstatovat, že na vedení výkladu je patrná nejen erudice

autorky, nýbrž i její **pedagogické kvality**, jež jsou **potřebné pro udělení vědecko-pedagogické hodnosti**.

Zcela pochopitelně začíná autorka monografie u klasika autobiografického žánru, Philippa Leujena. Oceňuji, že nezůstala u jeho základních tezí, ale soustředěně sledovala vývoj a proměny jeho myšlení, čímž zároveň ilustrovala základní obtíže v chápání autobiografického paktu, ve kterém hrají důležitou roli oba komunikační protějšky, autor i čtenář. Co je patrně ještě podstatnější: praktiky čtení autobiografického psaní nejsou stabilní, proměňuje je jednak stále intenzivněji experimentující literatura, jednak i publikum a jeho očekávání.

Ze zmíněné nestability či proměnlivosti Fonioková odvozuje metodu pro svou práci: Vždy vychází od narativní literatury samotné – teoretický problém vykládá na konkrétním literárním díle, pak teprve se jej snaží uchopit prostřednictvím „dobové“ metodologie, čímž velmi pěkně ilustruje „stadia“ proměn psaní o sobě samém. V duchu současného poznání nehledá, nakolik může být takové psaní věrné faktům, nýbrž jej chápe jako interpretaci (konstrukci) vlastní minulosti. Myslím, že autorka rovněž vhodně **utřídila sémantiku debaty o tématu**, když vysvětlila roli všech podstatných činitelů – empirického autora, vypravěče, postavy i ideologické já (tj. sebepojetí podmíněné sociokulturně).

Ne/identičnost činitelů pak Fonioková pečlivě prozkoumala na Frischově románu *Montauk* (1975), který jí zároveň slouží jako základní argument pro nemožnost spolehlivě vypovědět minulou skutečnost, tj. také se jím anticipuje pozdější etablování pojmu autofikce. Co možná ještě stálo za zvážení, je hlubší integrace debat o „románu“, jehož přijetí dokazovalo, že čtenáři byli v době jeho vzniku ještě jasně polarizováni póly autobiografie či fikce, tj. nečetli dílo optikou „nemožné hranice“ – Marcel Reich-Ranicki prózu chválil pro odvážnou upřímnost, debata se ale týkala rovněž nepřípustné intimity, exhibicionismu, pozornost také začal poutat způsob, jak Frisch zobrazuje ženy, resp. jestli je nezobrazuje neempaticky apod.

Líbí se mi, že Zuzana Fonioková nepojala téma jako nějaký sumář teoretických polemik, každou kapitolu pojednává v širších souvislostech. Platí to obecně i o otázkách narativní identity, která je u nás spíše tématem pro filozofy, event. i pro další vědy, psychologii atd. V kapitole věnované sociokulturnímu rozměru identity autorka

knihy interpretuje román *Válečnice* Hong Kingstonové. Vysvětluje na něm nejen vliv kultury, ale také subverzi jejích vzorců. Spoluautorem našich vlastních životopisů tak podle Foniokové není jen kultura, ale taky touha vymanit se z očekávaného stereotypu. Snad jen drobnička k výkladu, Fonioková se problémem zabývá v komparativní perspektivě, když pracuje s českým zněním, byl bych pro uvádění překladatele i v samotném výkladu. Převodem do naší řeči se literární dílo podle mého soudu stává českou literaturou.

Autorka knihy se vyhýbá autoritativním klasifikacím a zaujme nevyostřenou argumentací, která ale povahu předmětu příhodně vystihuje. Za zvláště cenné považuji, že rozbory vybraných děl jasně předvádějí výhody a limity jednotlivých narativních postupů, takže je např. zřejmé, že „disonantní“ forma vyprávění prohlubuje odstup od *já* v minulosti (např. s ohledem na „ideový vývoj zmoudřelého“ vypravěče), naopak „konsonantní“ vyprávění z perspektivy minulosti umožňuje vtažení do světa příběhu. Myslím, že v těchto pasážích knihy Zuzana Fonioková dokazuje, že do problému pronikla hluboko, že je zkušenou analytičkou a interpretkou umělecké literatury, která ale dokáže uvažovat z odstupu nad funkcemi literárních žánrů, nad jejich společenskou relevancí a nad dosahem psaní na naše životy, anebo naopak nad konceptualizací života v umění.

V posledním oddílu knihy se autorka věnuje literatuře, pro kterou se v posledních letech ujala nálepka autofikce. V návaznosti na oborové debaty se přiklání k pojmu autofikčnost, protože ten lze chápat spíše jako strategii, vymezuje se tak proti pojetí autofikce jako žánru, neboť by bylo jen obtížné přesně definovat množinu, již vinéta vystihuje. Přesvědčivě se mj. argumentuje i na úrovni diskurzivních složek – přestože je např. stylizace dialogů často ostentativně fikční, v konečném důsledku má funkci autentifikační. Dodejme jen, že kniha může sloužit i jako průvodce po proměnách autobiografického psaní, končí se „meta-autobiografickými“ autofikcemi, jejichž podobu autorka ilustruje mj. na Němcových *Možnostech milostného románu*.

Shrnuji: monografie *Od autobiografie k autofikci* představuje **kvalitní odborné dílo**, ve kterém nenacházím **žádné obsahové, ani formální nedostatky**. Kniha je napsaná nápaditě, nesumarizuje odbornou diskusi, spíše se vhodně „odpichuje“ od

materiálu, aby vyložila postupná stádia poznání problému, a to až k jeho **aktuálnímu stavu**. Podle mého soudu Zuzana Fonioková předkládá habilitační spis, jenž splňuje všechna stanovená kritéria, přesvědčivě dokládá autorčiny odborné kompetence, tj. posuzovateli nic nebrání v tom, aby **doporučil Zuzanu Foniokovou ke jmenování docentkou v oboru Česká literatura na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity**.

V Jablonci nad Nisou

22. 9. 2025

Doc. Mgr. Jiří Koten, Ph.D.